

ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵ
ՐԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՂ ՉԿԱ

AMNESTY
INTERNATIONAL

Amnesty International-ի հրատարակություններ

Առաջին անգամ հրատարակվել է 2013 Amnesty International-ի հրատարակությունների կողմից
Միջազգային Քարտուղարություն,
Peter Benenson House տալարան
Իսթոն Սթրիթ 1
Լոնդոն WC1X 0DW
Միացյալ թագավորություն
www.amnesty.org

© Amnesty International –ի հրատարակություններ 2013

Index: EUR 54/002/2013

Բնօրինակը՝ անգլերեն

Տպագրված է Amnesty International-ի Միջազգային Քարտուղարության կողմից, Միացյալ
Թագավորություն

Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են: Այս հրատարակումը հեղինակային է, սակայն կարող է առանց վարձատրության ցանկացած եղանակով վերարտադրվել շահերի պաշտպանության, քարոզչության և ուսուցման, բայց ոչ վերավաճառքի նպատակներով: Հեղինակային իրավունքը կրող անձինք խնդրում են, որպեսզի նման օգտագործման դեպքերի մասին նրանց տեղեկացնեն՝ ազդեցության գնահատման նպատակով: Ցանկացած այլ հանգամանքներում կամ այլ հրատարակությունների մեջ վերաօգտագործման, թարգմանության կամ արդիականացման նպատակով ընդօրինակման համար անհրաժեշտ է նախնական գրավոր թույլտվություն ձեռքբերել հրատարակիչների կողմից, ինչի համար կարող են սահմանվել վճարներ: Թույլտվություն հայցելու, կամ ցանկացած այլ հարցումների համար խնդրում ենք դիմել copyright@amnesty.org

Amnesty International-ը համաշխարհային շարժում է, որն աշխարհի ավելի քան 150 երկրներում և տարածքներում միավորում է մարդու իրավունքների լուրջ չարաշահումներին վերջ դնելու համար պայքարող ավելի քան 3 միլիոն ակտիվիստների, անդամների և կողմնակիցների:

Մեր տեսլականն է յուրաքանչյուր անձի համար ապահովել Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում և մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշներում ամրագրված բոլոր իրավունքները:

Մենք գործում ենք որևէ կառավարությունից, քաղաքական գաղափարախոսությունից, տնտեսական շահերից կամ կրոնից անկախ և հիմնականում ֆինանսավորվում ենք մեր անդամակցություններով և հանրային նվիրատվություններով:

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ներածություն	5
1.1 Հայաստանի՝ միջազգային իրավունքով ստանձնած պարտավորությունները	6
2. Ե ուքի ազատությունը՝ վտանգի տակ	8
2.1 Հետապնդումներ՝ բանակ չարաշահումների դեպքերի հետազոտություն իրականացնելու համար	8
2.2 Հարձակումներ՝ Հակամարտության կարգավորման կողմնակից ակտիվիստների հանդեպ	11
3. Խտրականության Եվ ստեղծության հողի վրա հանցագործություններ	12
3.1 Խ տրականություն դրսեւորումները փաստաբան հարցում թերացումները	14
3.2 Ստեղծության հողի վրա կատարվող հանցագործությունների- հարձակումներ Եվ ոսնձգություններ	15
4. Առաջարկություններ	18
Ծանոթագրություն	20

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

«Առաջին հայացքից թվում է՝ Հայաստանում խոսքի ազատության հետ կապված որևէ խնդիր չկա: Թերթերում, հեռուստատեսությամբ և համացանցով տարաբնույթ թեմաների շուրջ ազատորեն արտահայտվում են քննադատական հայացքներ: Մակայն որոշ թեմաներ դուրս են մնում այս քննադատական քննարկումներից կամ ուսումնասիրություններից: «Պետական կամ ազգային շահ» համարվող հարցերի շուրջ քննադատորեն խոսելը շարունակում է մնալ տարու: Անգամ հասարակական կազմակերպությունները և իրավապաշտպանները, որոնք առաջնային դեր ունեն այս թեմաների ուսումնասիրության և հետազոտության մեջ, զգուշանում են «ոչ հայրենասիրական» դիրքորոշում բռնելուց»:

Միքայել Դանիելյան, Հայաստանի Հելսինկյան ասոցիացիայի նախագահ¹

1991թ. անկախության հռչակումից ի վեր Հայաստանը առաջընթաց է գրանցել քաղաքացիական և քաղաքական ազատությունների ոլորտում, սակայն դեռ պետք է ամբողջությամբ իրականացնի իր իրավական հանձնառությունները՝ պաշտպանելու և երաշխավորելու խոսքի ազատության և խտրականության չենթարկվելու իրավունքները:

Յուրաքանչյուր օր տարբեր ԶԼՄ-ներով հրապարակվում են հասարակական և քաղաքական լայն մեկնաբանություններ: Կառավարության և պետական պաշտոնյաների հանդեպ քննադատությունը հիմնականում հաղործվում է: Այդուհանդերձ, մի շարք հարցեր, մասնավորապես նրանք, որոնք հակասում են հայ ինքնության առանցքային սկզբունքներին, շարունակում են տաբու մնալ: Իրավապաշտպաններ, լրագրողներ և այլ անձինք, ովքեր փոքրամասնության տեսակետներ ունեն վիճահարույց խնդիրների շուրջ, ինչպիսիք են Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը և չարաշահումները զինված ուժերում, երբեմն ենթարկվում են ահաբեկումների, ոտնձգությունների, սպառնալիքների և բռնությունների: Խտրականության և ահաբեկման ու բռնության նմանատիպ դեպքերը սովորական բնույթ են կրում լեսբուհի, գեյ, բիսեքսուալ, տրանսգենդեր կամ ինտերսեքս (ԼԳԲՏԻ) հանդիսացող անձանց հանդեպ:

Այն դեպքերում անգամ, երբ պետությունն ուղղակիորեն պատասխանատու չէ խտրականության կամ բռնության համար, այն փոքր ջանք է գործադրում դրանց դրսևորումներին հակազդելու կամ վերացնելու ուղղությամբ: Պետական պաշտոնյաները որպես կանոն մեղադրում են «զայրացած ամբոխներին» և թոթովում ուները հայացների անգուսպ արտահայտման դեպքում՝ այս կերպ հասկացնելով, որ կիսում են դրանք: Հազվադեպ չէ պետական պաշտոնյաների կողմից նման բռնության հանդեպ մեղմ վերաբերմունքը: Այսպիսի հարձակումների գոհերը հաճախ մնում են առանց պատշաճ պաշտպանության, իսկ նրանց հանդեպ բռնարարքները մնում են անպատիժ:

Պետությանը կամ հասարակության հիմնական արժեքներին ընդդիմացող կամ վիճարկող անձանց հանդեպ ոտնձգություններն ու ահաբեկումները ընկճող ազդեցություն ունեն ուրիշների վրա: Մա հաճախ հանգեցնում է լրագրողների և իրավապաշտպանների կողմից վիճահարույց հարցերի շուրջ ինքնագրաքննության և նեղացնում հայ հասարակության մեջ փոփոխության հնարավորությունների շրջանակը:

Մույն գեկույցը փաստում է Հայաստանում ԼԳՏԲ անձանց հանդեպ խտրականության և ստեղծության հողի վրա կատարվող հանցագործությունների, ինչպես նաև խոսքի ազատության իրավունքից օգտվող անձանց, այդ թվում՝ իրավապաշտպանների, ակտիվիստների և լրագրողների նկատմամբ ոտնձգությունների և հարձակումների դեպքերի մասին: Ջեկույցն ավարտվում է Հայաստանի կառավարությանն ուղղված առաջարկություններով՝ նպատակ ունենալով բոլորի համար ամրապնդել խոսքի ազատության, խաղաղ հավաքների և խտրականության չենթարկվելու իրավունքների հանդեպ հարգանքը:

1.1 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՎ ՍՏԱՆՁՆԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Խոսքի ազատության իրավունքն ամրագրված է Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում և երաշխավորվում է Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրով (ՔՔԻՄԴ) (Հոդված 19): Նույն կերպ, խաղաղ հավաքներ անցկացնելու իրավունքը ճանաչված է ՔՔԻՄԴ Հոդված 21-ում: Հայաստանը որպես ՔՔԻՄԴ մասնակից պետություն իրավական պարտավորություն է ստանձնել հարգել նշված պայմանագրում սահմանված իրավունքները և ապահովել այս իրավունքները իր տարածքի սահմաններում և իր իրավագործության ներքո գտնվող բոլոր անձանց համար:

Մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքը պետություններին պարտավորեցնում է հարգել և լիակատար պաշտպանել բոլոր անձանց խոսքի ազատության և խաղաղ հավաքների իրավունքներն առանց անհիմն սահմանափակումների, «այդ թվում՝ ընտրությունների համատեքստում, և ներառյալ փոքրամասնությանը հարող կամ տարբեր հայացքներում և համոզմունքներ ունեցող անձանց, իրավապաշտպանների ... (իրավունքները)»: ²

Խոսքի ազատության իրավունքը ինքնին միայն կենսական չէ, այլ էական նշանակություն ունի ոգևորելով անհատներին և հնարավորություն տալով նրանց պաշտպանել ու խրախուսել մարդու բոլոր մյուս իրավունքները: Մա շատ կարևոր է քաղաքացիական հասարակության գոյության համար, քանի որ դա թույլ է տալիս մարդկանց արտահայտել իրենց քաղաքական տեսակետները և ընդգրկվել քննադատական բնույթի քննարկումներում: Խոսքի ազատության իրավունքի գործադրումն, այդուհանդերձ, պահանջում է «միջավայր... որտեղ բոլորը կարող են ազատ և բաց խոսել, առանց հաշվեհարդարի մտավախության»: ³

Ավելին, խոսքի ազատության իրավունքն ընդգրկում է նաև այնպիսի հայացքների արտահայտումը, որոնք կարող են խորհրդայն վիրավորական համարվել: Ինչպես Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը բազմիցս անգամ սահմանել է, սա վերաբերում է ոչ միայն այն «տեղեկություններին» և «գաղափարներին», որոնք ցանկալի եղանակով են ստացվել կամ համարվում են ոչ վիրավորական կամ հետաքրքրություն չներկայացնող, այլ նաև նրանց, որոնք կարող են վիրավորել, ցնցել կամ անհանգստացնել պետական իշխանություններին կամ հասարակության որևէ խավին»:⁴ Մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշները պահանջում պետություններից ցուցաբերել շրջահայացություն և հարգել բազմակարծությունը:

Ինչ վերաբերում է խտրականությանը, ապա Քաղաքացիական քաղաքական իրավունքների մասին և Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին (ՍՍՄԻՄԴ) երկու միջազգային դաշնագրերն էլ արգելում են այն՝ «ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական և այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային դրության, ծննդի կամ ուրիշ կարգավիճակի» հատկանիշներով այս երկու պայմանագրերում սահմանված մյուս իրավունքներից օգտվելու առումով: ՔՔԻՄԴ-ը բովանդակում է նաև խտրականությունն արգելող առանձին մաս, սահմանելով, որ «բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առաջ և, առանց որևէ խտրականության, ունեն օրենքի հավասար պաշտպանության իրավունք: Այդ առնչությամբ որևէ կարգի խտրականություն պետք է արգելվի օրենքով, և օրենքը բոլոր անձանց համար պետք է երաշխավորի հավասար և արդյունավետ պաշտպանություն խտրականությունից, ըստ որևէ հատկանիշի, այն է՝ ըստ ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային վիճակի, ծննդի կամ այլ կարգավիճակի»: ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հարցերով հանձնաժողովը հաստատել է, որ խտրականության վերաբերյալ ՔՔԻՄԴ դրույթները տարածվում են սեռական կողմնորոշման վրա: ⁵ Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների հարցերով հանձնաժողովը նույնպես հաստատել է, որ ՍՍՄԻՄԴ-ն արգելում է սեռական կողմնորոշման հատկանիշով խտրականությունը:⁶ Սեռական կողմնորոշումն և գենդերային ինքնությունը ճանաչվել են նաև վերոհիշյալ դրույթների «այլ կարգավիճակ»-ի մասին հղումների տակ ներառված:

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան դրանում շարադրված այլ իրավունքներից օգտվելն ապահովելու առումով նույնպես արգելում է խտրականությունը «ցանկացած հատկանիշներով, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ կարգավիճակից»: Ի հավելումն, կոնվենցիայի Թիվ 12 արձանագրությունը ևս պարունակում է խտրականության վերաբերյալ առանձին ձևակերպում: Հայաստանը մասնակից է հանդիսանում վերոնշյալ կոնվենցիային և Թիվ 12 արձանագրությանը, իսկ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը խտրականությունն արգելող չափանիշները հետևողականորեն կիրառել է և տարածել է սեռական կողմնորոշման ու գենդերային ինքնության վրա:⁷

2. ԽՈՍՔԻ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Միջազգային իրավունքի համաձայն խոսքի ազատության իրավունքի հանդեպ որևէ սահմանափակումներ չպետք է լինեն, եթե դրանք սահմանված չեն օրենքով՝ որոշ հասարակական շահերը (ազգային անվտանգություն, հասարակական կարգ, բնակչության առողջություն կամ բարոյականություն) կամ այլ անձանց իրավունքները պաշտպանելու նպատակով, և յուրաքանչյուր դեպքում պետք է լինեն ակնհայտորեն անհրաժեշտ և իրավաչափ այն նպատակին հասնելու նպատակով (ՔՔԻՄԴ, Հոդված 19(3) ICCPR)։

Չնայած իրավապաշտպանները և հասարակական կազմակերպությունները Հայաստանում սովորաբար կարողանում են իրենց աշխատանքն իրականացնել առանց իշխանությունների կողմից առանձնապես մեծ միջամտության, վիճելի հարցերի շուրջ հետազոտությունները կամ պայքարը նրանց կարող են վտանգի տակ դնել։

Խոսքի ազատության իրավունքից օգտվելու կարողությունը, նույնիսկ երբ արտահայտվող կարծիքը կարող է ճանաչվել հակասական, և հավաքական գործողություններ ու շահերի խաղաղ պաշտպանություն նախաձեռնելու կարողությունը չափազանց կարևոր նշանակություն ունեն մարդու իրավունքների պաշտպանության համար։ Մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշները պետություններից պահանջում են երաշխավորել, որպեսզի իրավապաշտպանները կարողանան իրենց աշխատանքն իրականացնել առանց միջամտությունների, խոչընդոտների, խտրականության կամ հաշվեհարդարի մտավախության։ Իրավապաշտպանների վերաբերյալ ՄԱԿ-ի հռչակագիրը շեշտում է, որ յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի անհատապես և ուրիշների հետ համատեղ հետամուտ լինել և ձգտել մարդու իրավունքների պաշտպանության, և որ յուրաքանչյուր պետություն պարտավոր է երաշխավորել, որպեսզի իր իրավագործության ներքո գտնվող բոլոր անձինք՝ անհատապես և ուրիշների հետ համատեղ, ի վիճակի լինել գործնականում օգտվել այդ բոլոր իրավունքներից։ Ցանկացած իրավապաշտպան, ում իրավունքները խախտվել են, ունի բողոքելու և բողոքը անկախ, անկողմնակալ ու իրավագործ դատական կամ այլ մարմնի կողմից դիտարկելու, և տեղի ունեցած խախտման հայտնաբերման դեպքում, փոխհատուցման ստանալու իրավունք։

2.1 ՀԵՏԱՊԵՆԴԻՄՆԵՐ՝ ԲԱՆԱԿՈՒՄ ԶԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐԻ ԴԵՊՔԵՐԻ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐԱԿԱՆՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Վերջին տարիներին ԶԼՄ-ներում սկսել են հայտնվել ժամկետային զինծառայողների հանդեպ մարդու իրավունքների չարաշահումների, ոչ կանոնակարգային հարաբերությունների և զինված ուժերում ոչ մարտական պայմաններում գրանցված մահվան դեպքերի մասին տեղեկությունները։ Ակտիվիստները մեղադրում են զինված ուժերին բռնությունների վերաբերյալ պատշաճ քննություն չիրականացնելու և սպանություններն ու անօրինական այլ սպանության դեպքերը, որպես ինքնասպանություն ներկայացնելու մեջ։ ՀՀ զինված ուժերում ոչ մարտական պայմաններում կասկածելի մահվան դեպքերի, ինչպես նաև գոյություն ունեցող ոչ

կանոնադրական հարաբերությունների և զինծառայողների հանդեպ վատ վերաբերմունքի այլ դրսևորումների վերաբերյալ առկա են շարունակական մտահոգություններ՝ քանի որ հանցագործությունների քննության արդյունքում բացահայտումները հազվադեպ են: ⁸

Ըստ ՀՀ իշխանությունների՝ 2012թ. ոչ մարտական պայմաններում զոհված զինծառայողների թիվը կազմում է 18: ⁹

Տեղական և միջազգային իրավապաշտպան խմբերը, ինչպիսիք են Հելսինկյան Քաղաքացիական Ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը և Հայաստանի Հելսինկյան Ասոցիացիան փաստում են, որ շատ դեպքերում դիախերձման արդյունքում բացահայտվում է, որ մահացած զինծառայողը ծեծի և բռնության է ենթարկվել: ¹⁰ Ժամկետային զինծառայողների հանդեպ չարաշահումները ցույց տվող մի քանի թաքնված տեսագրություններ արտահոսել են սոցիալական ցանցային կայքեր՝ առաջացնելով հանրային գայրույթ: ¹¹

Զինված ուժերն ու անվտանգության ծառայությունները զգալի դեր են խաղացել հետանկախության շրջանում երկրի քաղաքական զարգացման հարցում՝ անկախ մնալով որևէ պետական գերատեսչությունից: ¹² Բանակն վայելում և ակտիվորեն առաջ է տանում իր՝ որպես ազգի ողնաշարի համբավը՝ հենվելով անցյալում Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության ընթացքում սեփական հաջողության վրա և մնալով արդիական՝ տարածաշրջանում շարունակվող անկայունության պայմաններում: Որպես արդյունք, բանակի կամ ռազմական հաստատությունների հանդեպ քննադատությունը հեշտությամբ չի հանդուրժվում: Հայաստանում «Բանակն իրականում» հասարակական նախաձեռնությունը, որը պայքարում է զինված ուժերում ոչ մարտական պայմաններում մահված դեպքերի և չարաշահումների դեմ, տեղեկացրել է, որ ոստիկանությունը և զինվորական պաշտոնյաները պարբերաբար հրավիրում և հարցաքննում են այն իրավապաշտպաններին և լրագրողներին, ովքեր հետազոտում են բանակում մահվան և զորակոչիկների կամ զինծառայողների հանդեպ բռնության դեպքերը՝ հարկադրելով նրանց վերջ տալ իրենց գործողություններին և հրապարակումներին: ¹³

Մի շարք իրավապաշտպաններ և լրագրողներ հաղորդել են ոտնձգությունների և ահաբեկումների ենթարկվելու մասին.

■ Հայաստանյան «Լրագրողներ հանուն մարդու իրավունքների» ՀԿ նախագահ Ժաննա Ալեքսանյանը հաճախ է հետազոտում և գրում բանակում չարաշահումների մասին: Նա տեղեկացրել է Amnesty International-ին, որ Լեռնային Ղարաբաղում մի ժամկետային զինծառայողի հանդեպ դաժան բռնության մասին իր հետազոտության առթիվ 2012թ. հունվարին երկու անգամ կանչվել է զինվորական դատախազություն և հարցաքննվել այնտեղ: Զինծառայողի հոր տեղեկացմամբ՝ նա հոսպիտալացվել է նվաստացումների և ֆիզիկական բռնության ենթարկվելուց հետո: ՋԼՄ-ներն ավելի ուշ հայտնել են, որ զինծառայողը ենթարկվել է սեռական բռնության: Ժաննա Ալեքսանյանն հաղորդմամբ՝ նրան պարբերաբար հարցրել են՝ արդյոք նա էր տեղեկացրել ժամկետային զինծառայողի հորը հնարավոր սեռական բռնության մասին, ինչպես նաև Հատուկ քննչական ծառայության և զինվորական դատախազության կողմից ենթարկել ճնշման՝ բանակային հարցերի շուրջ իր հետազոտությունները դադարեցնելու նպատակով: ¹⁴

2011թ. հոկտեմբերի 27-ին մարդու իրավունքների ակտիվիստ և «Բանակն իրականում» նախաձեռնության անդամ Լալա Ասիկյանը ձերբակալվել և 3 ժամ հարցաքննվել է

նստիկանության կողմից, այն բանից հետո երբ նա փորձել է մասնակցել զինված ուժերում տեղի ունեցող բռնությունների համար պատասխանատվություն պահանջող բողոքի խաղաղ ցույցին: Մի քանի տասնյակ ակտիվիստների երթը կազմակերպել էր «Բանակն իրականում» նախաձեռնությունը՝ բողոքելու պետական գերատեսչությունների կողմից այս չարաշահումները հետազոտող ՀԿ-ներին տեղեկություններ տրամադրելու մերժման դեմ: Բողոքի ցույցը խափանվել է այն բանից հետո, երբ ոստիկանները փակեցին կառավարության շենք տանող ճանապարհը՝ շենքի առջև հավաքված ակտիվիստներին կարգադրելով ցրվել: Լալա Ասլիկյանը ձերբակալվել է ոստիկանության օրինական պահանջների չենթարկվելու մեղադրանքով և բերման ենթարկվել Կենտրոն համայնքի ոստիկանական բաժանմունք: Այնտեղ նրան հարցաքննել են առանց իր փաստաբանի ներկայության և ստիպել ստորագրել արձանագրություն՝ ընդունելու ոստիկանության հրամանին չենթարկվելու փաստը: Հրաժարվելով է ստորագրել արձանագրությունը՝ Լալա Ասլիկյանը 3 ժամ կալանքի տակ է պահվել ոստիկանությունում: Նա ի վերջո ազատ է արձակվել այն բանից հետո, երբ բողոքի մասնակիցներն այդ պահանջով շրջապատել են ոստիկանության Կենտրոնի բաժանմունքը: Ազատ արձակվելուց հետո որևէ պաշտոնական մեղադրանք նրան չի ներկայացվել:

24-ամյա հեղինակ Հովհաննես Իշխանյանը հարցաքննության և քրեական հետապնդման է ենթարկվել բանակում վատ վերաբերմունքի և բռնաբարության զոհ դարձած երիտասարդ զորակոչիկների մասին կարճ պատմվածքներ հրապարակելու համար: «Ուվալյատի օրը» գիրքը լույս է տեսել 2011 թ. սահմանափակ՝ 300 օրինակ տպաքանակով: Հրապարակումից անմիջապես հետո ռազմական ոստիկանությունը հարցաքննության է կանչել հեղինակին՝ մեղադրել նրան զինված ուժերը վարկաբեկելու մեջ: Սակայն, քանի որ գրքի գեղարվեստական բնույթի պատճառով զրպարտության հայց հնարավոր չէր ներկայացնել, ռազմական ոստիկանությունը փորձել է քրեորեն հետապնդել նրան «պոռնկագրական նյութերի և առարկաների տարածելու» համար (Քրեական օրենսգրքի Հոդված 263.): Փորձագիտական քննության արդյունքում գրքում պոռնկագրական նյութերի առկայությունը չի հաստատվել, այդուհանդերձ հեղինակը և ըստ որոշ հաղորդումների նրա հրատարակիչը հետագայում ոստիկանության կողմից կանչվել են հարցաքննության: Տարածայնություններից հետո Երևանում մի քանի գրախանութներ հանել են գիրքն իրենց գրադարակներից: 2012 թ. ապրիլին գործի հարուցումը ի վերջո մերժվել է, այն բանից հետո երբ Մարդու իրավունքների պաշտպանը կարծիք է հայտնել, որ դա «գրաքննության փորձ է» և «խոսքի ազատության իրավունքի լուրջ սահմանափակում»:

Հարկ է նշել, որ թեև այս դեպքերից ոչ մեկը չի ավարտվել քրեական հետապնդմամբ, նման ահաբեկումները սովորական են այն մարդկանց համար համար, ովքեր ուսումնասիր են զինված ուժերում չարաշահումները: Նման դեպքերում ճնշումները հաճախ գալիս են բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաների կողմից: 2011թ. հոկտեմբերին պաշտպանության նախարարի նախկին տեղակալ Վլադիմիր Գասպարյանը «Զինուժ» հեռուստածրագրին տված հարցազրույցում նշել է, որ «նրանք, ովքեր զբաղվում են դրանով [հրապարակում են բանակում խնդիրները] առանց հայրենիքի, առանց բարոյականության, առանց արժանապատվություն մարդիկ են»:¹⁵

Հանրային հաստատությունների կողմից խաղաղ քննադատությանը համարժեք գործողությունների հանդեպ քրեական մեղադրանքները հակասում են մարդու

իրավունքների միջազգային իրավունքին: Նույնիսկ եթե նախաքննությունն ու հարցաքննությունը չեն հանգեցնում մեղադրանքի ներկայացման կամ գործերը հետազայում կարճվում են, այսպիսի գործողությունները լրագրողների և իրավապաշտպանների աշխատանքների վրա ընկճող ազդեցություն են ունենում՝ մտահոգություն առաջացնելով մարդու միջազգային իրավունքի հարցում Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունների վերաբերյալ:

2.2 ՀԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ

ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ԱԿՏԻՎԻՍՏՆԵՐԻ ՀԱՆԴԵՊ

Հայաստանը և Ադրբեջանը շարունակում են ներգրավված մնալ Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ լարված և դաժան հակամարտության մեջ: Երկու պետություններն են քաղաքական պատճառներով պարբերաբար թեժացնում են ազգայնական տրամադրությունները ընդդեմ մյուս երկրի:

Չնայած այն հանգամանքին, որ հակամարտությունը շարունակում է մնալ Հայաստանում քաղաքական և հանրային քննարկումների կիզակետում, խնդրի վերաբերյալ «հակահայկական» տեսակետների հանդեպ հանդուրժողականությունը հանրության շրջանում քիչ է: Մի շարք ՀԿ-ներ Amnesty International-ին տեղեկացրել են, որ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության վերաբերյալ պաշտոնական և գերակշիռ տեսակետի վիճարկումը կամ անգամ «Հայաստանի կողմից օկուպացված տարածքներ» արտահայտության օգտագործում դավաճան համարվելու վտանգ է պարունակում:

2012 թ. երկու անգամ քաղաքացիական հասարակության այն ակտիվիստները, ովքեր փորձել էին Հայաստանում ադրբեջանական ֆիլմերի փառատոն անցկացնել, բռնի հարձակումների են ենթարկվել հասարակության որոշ անդամների կողմից՝ ստիպված լինելով չեղյալ հայտարարել միջոցառումները: «Ստոպ» ադրբեջանական ֆիլմերի փառատոնը հայաստանյան քաղաքացիական հասարակության նախաձեռնություն է, որի նպատակն է ծանոթացնել հայերին ադրբեջանական մշակույթի մասին՝ փորձելով կամուրջ ստեղծել Ադրբեջանի և Հայաստանի միջև:

2012 թ. ապրիլի 12-ին փառատոնը ստիպված չեղյալ է հայտարարվել Հայաստանի հյուսիս-արևելքում գնտվող Գյումրի քաղաքում, այն բանից հետո երբ տասնյակ բողոքարարներ փակել են անցկացման վայրի մուտքը, ֆիզիկական բռնության ենթարկել «Խաղարարար նախաձեռնությունների կովկասյան կենտրոն»-ի տնօրեն և փառատոնի կազմակերպիչ Գեորգի Վանյանին՝ թույլ չտալով նրան մեկնել քաղաքից: Միջոցառման ընթացքն առանց ընդհատումների երաշխավորելու փոխարեն իշխանությունները ենթադրաբար օժանդակել են ցուցարարներին փառատոնը ձախողելու հարցում:

2012 թ. ապրիլի 16-ին կազմակերպիչները հայտարարել են փառատոնը Հայաստանի հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի (ՀՔԱ) Վանաձորի գրասենյակ տեղափոխելու մտադրության մասին: Ապրիլի 17-ին շուրջ 200 հոգուց բաղկացած բողոքարարների խումբ է հավաքվել ՀՔԱ գրասենյակի դիմաց՝ պահանջելով չեղյալ հայտարարել այն: Ցուցարարները, որոնց թվում էին ուսանողներ, քաղաքական գործիչների, նախկին զինվորականներ և տեղական իշխանությունների ներկայացուցիչներ ըստ որոշ հաղորդումների առաջնորդվել են Ղարաբաղյան պատերազմի վետերանների «Երկրապահ» միության կողմից: Նրանք կազմակերպիչներին դավաճաններ և թուրքեր են անվանել, ձվեր և քարեր նետել, ուժի կիրառմամբ ներխուժել ՀՔԱ գրասենյակ՝

վնասելով գրասենյակի գույքը և բռնության սպառնալիքներ տեղալով աշխատակազմի հասցեին: Տեղական ինքնակառավարման աշխատակիցները և առնվազ չորս ոստիկան հետևել են բողոքի գործողություններին, սակայն չեն միջամտել բռնությունը կասեցնելու և ՀՔԱ անձնակազմի անվտանգությունն ապահովելու համար: Չնայած նրան, որ փառատոնի կազմակերպիչները գրասենյակի դիմաց մարդկանց հավաքվելուն պես ոստիկանության Վանաձորի բաժնից լրացուցիչ ուժեր էին խնդրել, ոստիկանական լրացուցիչ ուժերը ժամանել են միայն ժամեր անց, երբ ամբոխն արդեն ցրվել էր:

Դեպքի առթիվ ոստիկանությունը գործ է հարուցել, սակայն 2012թ. ապրիլի 17-ին Լոռու մարզի դատախազը ՁԼՄ-ներին ասել է, որ «ձվերի և քարերի նետումը հասարակական բողոքի արտահայտման ձև է» և որ ՀԿ-ի հանդեպ հարձակումը հասարակական կարգի խախտում չէ և կամ գործողություն, որը ոստիկանության կողմի միջամտության կարիք կստեղծեր: Քար նետելու համար հետազայում տուգանվել է մեկ անձ՝ Ղարաբաղյան պատերազմում զոհված զինծառայողի մայր: Այդուհանդերձ, ոստիկանության գործողությունների համարժեքության կամ նրանց կողմից կինոփառատոնի կազմակերպիչների պաշտպանությունը չապահովելու առթիվ նախաքննություն չի իրականացվել:

3. ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՏԵԼՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Սեռական կողմնորոշումը և գենդերային ինքնություն շարունակում են չափազանց վիճահարույց խնդիրներն են մնալ Հայաստանում, որտեղ սոցիալոգիական հարցումների համաձայն՝ մարդկանց մեծամասնությունը համոզված է, որ «հասարակությունը պետք է դատապարտի ԼԳՏԻ անձանց»: 16 Իշխանությունների արձագանքը գեյ, լեսբոսի, բիսեքսուալ, տրանսգենդեր և ինտերսեքս (ԼԳՏԻ) անձանց հանդեպ խտրականության և բռնության դրսևորումներին հաճախ հապաղում է և համարժեք չէ: Նրանք հաճախ պատշաճ ուշադրություն չեն դարձնում նման բռնարարքներին, բռնությունն ավելի շուտ ներկայացնելով «ավանդույթային արժեքների» դրսևորում, խստորեն և աներկբա դատապարտելու փոխարեն: Նման բռնարարքները չդատապարտելը զուգակցվում է ոչ արդյունավետ հետաքննությամբ և մեղավորներին՝ մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշների և Հայաստանի ներպետական օրենսդրության պահանջներին համապատասխան, դատական պատասխանատվության չենթարկելով:

Մարդու իրավունքների միջազգային և եվրոպական օրենսդրությունն արգելում է խտրականությունը, այն է՝ անձի հանդեպ օրենքի շրջանակներում կամ գործնականում ցուցաբերված տարբերակված վերաբերմունք, որը խանգարում կամ բացառում է նրա իրավունքների կիրառումը՝ հիմք ընդունելով այնպիսի հատկանիշները, ինչպիսիք են էթնիկ ծագումը, կրոնը, սեռական կողմնորոշումը և գենդերային ինքնությունը: Որպես ՔՔԻՄԴ և ՏՄՄԻՄԴ մասնակից պետություն, ի թիվս այլ միջազգային և եվրոպական պայմանագրերը Հայաստանը պարտավոր է բոլոր անձանց համար երաշխավորել հավասար վերաբերմունք և խտրականության բացառում:

ՀՀ Սահմանադրությունը ևս սահմանում է, որ « Խտրականությունը, կախված սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, էթնիկական կամ սոցիալական ծագումից, գենետիկական հատկանիշներից, լեզվից, կրոնից, աշխարհայացքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելությունից, գույքային վիճակից, ծնունդից, հաշմանդամությունից, տարիքից կամ անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքներից, արգելվում է»: 17 Ոչ ՀՀ սահմանադրությունը և ոչ էլ այլ ներպետական օրենսդրական ակտերը չունեն սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա խտրականությունն արգելող կոնկրետ դրույթներ:¹⁸

Հայաստանը նույնասեռականությունն ապաքրեականացրել է 2003թ. և ԼԳԲՏԻ անձինք ըստ էության ունեն Սահմանադրությամբ սահմանված իրավական պաշտպանության նույն իրավունքն ինչ որ երկրի այլ անձինք: Այդուհանդերձ, մեծ մասամբ նրանք այս պաշտպանությունը գործնականում չունեն: Հոմոֆոբիան և տրանսֆոբիան համատարած և խոր արմատավորված են հայ հասարակության մեջ: Ապաքրեականացումից հետո որևէ էական ջանք չի գործադրվել ապահովելու ԼԳԲՏԻ անձանց իրավունքների պաշտպանությունը, ովքեր շարունակում են հասարակության գրեթե բոլոր ոլորտներում բախվել իրենց իրական կամ ենթադրյալ սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա խտրական և անհանդուրժողական վերաբերմունքի: 19 Շատերը բռնությունների և չարաշահումների զոհ են դառնում պետական պաշտոնյաների և հասարակության անդամների կողմից: ԼԳԲՏԻ անձանց իրավունքները դատարաններում կամ ոստիկանության բաժիններում բավարարելու որևէ երաշխիք գոյություն չունի: Մարդու իրավունքների վերաբերյալ մի շարք գեկույցներ և հաշվետվություններ վկայում են ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ իրավապահ մարմինների կողմից բացասական վերաբերմունքի մասին:²⁰

Հաշվի առնելով 2013 թ. նոյեմբերին Արևելյան գործընկերության զագաթաժողովին ընդառաջ ԵՄ ասոցացման համաձայնագիրը ստորագրելու Հայաստանի հույսերը, կառավարությունը պետք է ապահովի իր օրենսդրության համապատասխանեցումը մարդու իրավունքների եվրոպական չափանիշներին: Այդ նպատակով երկրում ընթանում են խտրականությունն արգելող օրենքի մշակման և ընդունման աշխատանքներ: 21 Օրենքի նախագիծը մշակելիս, սակայն, նախագծողները խուսափում են սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա խտրականությունն արգելող որոշակի դրույթներ ներառելուց:

Հայաստանի օրենսդրությունը սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա խտրականությունը կանխարգելող մարդու իրավունքների միջազգային և եվրոպական չափանիշներին համապատասխանեցնելու նախնական փորձերը հասարակության կրոնական և պահպանողական խմբերի մոտ աղմկահարույց դիմադրություն են առաջացրել: Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակը տեղեկացրել է Amnesty International-ին, որ օրենքում սեռական կողմնորոշման հիման վրա խտրականությունը բացահայտորեն արգելող փոփոխությունները հանվել են օրենքի նախագծից, այն ոչ իրեղեն պատճառաբանությամբ, որ դա ներառված է ընդհանուր սկզբունքներում: 22 Amnesty International-ը գտնում է, որ լայնատարած կանխակալ կարծիքի և խտրական վերաբերմունքի համատեքստում, օրենքի փոփոխության այս դրույթի հանումը հետագա կասկածներ կառաջացնի ԼԳԲՏԻ անձանց իրավունքները հարգելու և պաշտպանելու հարցում Հայաստանի իշխանությունների պատրաստակամության վերաբերյալ:

3.1 ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԴՐՍԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻՑ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՐՅՈՒՄ ԹԵՐԱՅՈՒՄՆԵՐԸ

Հոմոֆոբիան և տրանսֆոբիան համատարած և խոր արմատացած են հայ հասարակության մեջ: Այս տեսակետների մասին պատկերը բացահայտվել է Հանրային Տեղեկատվություն և Գիտելիքի Կարիք (PINK) հայաստանյան իրավապաշտպան խմբի կողմից 2011 թ. իրականացված հետազոտության արդյունքում, որը հիմնականում Երևանում և մարզային Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում զբաղվում է սեռական կողմնորոշման, գենդերային ինքնության և փոքրամասնությունների այլ խնդիրներով: Ըստ սոցիալաբան տվյալների՝ 1.189 հարցվողների 71.5 տոկոսը կարծում է, որ պետությունը պետք է նույնասեռականների դեմ «պայքարելու» միջոցներ ձեռնարկի:²³

Հայաստանում ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ բացասական կարծրատիպացումը և սոցիալական կանխակալ մոտեցումը պատշաճ ուշադրության չի արժանանում և նույնիսկ աջակցվում է պետական պաշտոնյաների, այդ թվում, կառավարության ներկայացուցիչների կողմից:

Վերջին մի քանի տարիների ընթացքում «Մեկ Ազգ» ազգայնական կազմակերպությունը Երևանի և այլ քաղաքների փողոցներում պաստառներ է փակցնում և տարածում՝ կոչ անելով «հայ ազգին ասել «ոչ» համաեռամուռու թյանը»: ²⁴ Միաժամանակ, Երևանում բնակելի շենքերում և կանգառներում այն կոչ էրանում հայ հասարակությանը «պայքարել համասեռամուռների դեմ»՝ պնդելով, որ «համասեռամուռները մեր երկիրը տանում են դեպի կործանման»: ²⁵ ԼԳԲՏԻ անձանց իրավապաշտպանների համաձայն, «Մեկ Ազգ»-ը նաև կապեր և դաշնակիցներ է ձեռք բերել Հայաստանում այլ ծայրահեղ ազգայնամուռ խմբերի հետ, որոնք հակաֆեմինիստական գաղափարներ պարունակող թոռուցիկներ և պաստառներ են տարածում, LGBT անձանց սոցիալական մեղիայի միջոցով դարձնում թիրախ և սպառնում նրանց ֆիզիկական հարձակմամբ: ²⁶ 2012թ. մարտին PINK իրավապաշտպան խումբը դիմել է ՀՀ արդարադատության նախարարությանը պաստառները հեռացնելու վերաբերյալ, սակայն ՀՀ Արդարադատության նախարարությունը, ըստ որոշ տեղեկությունների, որևէ գործողության չի դիմել՝ պնդելով, որ պաստառները խոսքի ազատության դրսևորումներ են և որևէ օրենք չեն խախտում:²⁷

Քաղաքական առաջնորդների և այլ իշխանավորների կողմից հաճախ են հնչում ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ բացասական վերաբերմունք ամրապնդող հայտարարություններ: Նման հայտարարությունները կարող են հանգեցնել մթնոլորտի, որտեղ մարդու իրավունքների լուրջ ռսմանարու մներ են իրագործվում և հանդուրժվում:

2012թ. մայիսին Հայաստանի իշխող Հանրապետական կուսակցության խոսնակ և խորհրդարանի փոխնախագահ Էդուարդ Շարմազանովը Երևանում ԼԳԲՏԻ անձանց համար նախատեսված DIY (Do It Yourself) (տես ստորև) ակումբի վրա հրկիզման հարձակման վերաբերյալ ասել է, որ «միանգամայն ճիշտ ու արդարացված է համարում երկու հայ երիտասարդների ընդվզումը... համասեռամուռների դեմ»: ²⁸ Նա նաև ասել է, որ ԼԳԲՏԻ անձանց պաշտպանող իրավապաշտպանները և նրանք ովքեր պաշտպանում են հայաստանցի LGBT անձանց «այլասերում են մեր հասարակությունը և պղծում են հայերի ազգային նկարագիրը»: ²⁹ Մեկ այլ պատգամավոր, Արծվիկ Մինայանը, ասել է, որ հարձակվողները «շարժվել են մեր հասարակության և ազգային գաղափարաբանության համատեքստում, ճիշտ ձևով»: ³⁰ Հեռուստատեսային

հարցազրույցում նա կոչ է արել «դիմագրավելու հանրայնացող համասեռամոլությանը», որպես «ազգային անվտանգության խնդիր»: ³¹ Հանրային խորհրդի՝ ՀՀ նախագահին կից Հասարակական խորհրդի նախագահը Facebook-ում ստեղծել է՝ «Ի պաշտպանություն DIY ակումբը պայթեցնող երիտասարդների» էջ՝ կոչ անելով դադարեցնել հարձակումն իրականացնողների հանդեպ հետապնդումը: ³²

2012թ. փետրվարին Երևանի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչները Երևանի կենտրոնում գտնվող Կոմայգում հավաքվող երկար մազերով («պոչիկավոր») տղամարդկանց մասին խոսելիս նսեմացուցիչ և հոմոֆոբիկ արտահայտություններ են գործածել: ³³ 2011թ. դեկտեմբերին Երևանի քաղաքապետը մեջբերվել է, ասելով, որ իր պարտքն է համարում «մաքրել» այգու շրջակա տարածքը համասեռամոլներից»: ³⁴

Քաղաքական առաջնորդներն ու պաշտոնատար անձինք հաճախ են խտրական կամ հոմոֆոբիկ հայտարարություններ անում՝ ժողովրդականություն կամ ընտրազանգվածի աջակցություն ձեռք բերելու համար: PINK հասարակական կազմակերպության ղեկավար Մամիկոն Հովսեփյանը ասել է Amnesty International-ին, որ խտրական քարոզչությունն ավելացել է 2013թ. մայիսին նախատեսվող Երևանի ավագանու ընտրություններից առաջ, երբ թեկնածուները մրցակցում էին քաղաքը ԼԳԲՏԻ անձանցից մաքրելու խոստումներով: ³⁵

3.2 ԱՏԵԼՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ- ՀԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՈՏՆՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

«Հասարակության և պետական մարմինների անտարբերությունն ու լռությունը [Հայաստանում ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ դրսևորվող ատելության մասին] կանաչ լույս է տալիս [ծայրահեղական] խմբերին, և դա շատ վտանգավոր է: Նրանք կարծում են, որ կարող են սեղ պ ն ամենն, ինչ ու գու մ են և դու րս գ պ անպաղժ»:

Լարա Ահարոնյան, Երևանի «Կանանց ռեսուրսների կենտրոն» ՀԿ ղեկավար ³⁶

Չնայած Հայաստանում ԼԳԲՏԻ համայնքի մարդու իրավունքների խախտումների վերաբերյալ չկա բավարարար ճշգրիտ վիճակագրություն, ԼԳԲՏԻ անձանց և ակտիվիստների հանդեպ ոտնձգությունների և հարձակումների վերաբերյալ զեկույցները Հայաստանում տարածված բնույթ ունեն: ³⁷ Amnesty International-ը մտահոգված է այն հանգամանքով, որ հարձակումների մեծ մասն ըստ էության ատելության հիմքով կատարված հանցագործություններ են, որոնք իրականացվել են խտրական շարժառիթներով:

2012թ. մայիսի 8-ին իրենց «ֆաշիստական» հայտարարած մի խմբավորում ֆիքսվել է անվտանգության տեսախցիկի կողմից այն պահին, երբ նրանք «Մոլոտովի կոկտեյլներ» են նետել Երևանում ԼԳԲՏԻ անձանց համար նախատեսված DIY ակումբի պատուհանից ներս՝ ավերելով ակումբը: Ոստիկանությունը չի արձագանքել ակումբի ղեկավարի հասցեին նախկինում ուղղված մահվան սպառնալիքներին և ըստ որոշ հաղորդումների հրկիզման հարձակումից հետո դեպքի վայր է հասել միայն 12 ժամ անց: Ակումբի ղեկավարը ներկայումս լքել է Հայաստանը՝ անվտանգության նկատառումներից ելնելով:

Միջադեպից մի քանի օր անց ձերբակալվել են երկու երիտասարդներ, ովքեր սակայն շուտով ազատ են արձակվել գրավի դիմաց, որը վճարել են ՀՀ ընդդիմադիր կուսակցություններից մեկի՝ ընդդիմադիր Հայ Հեղափոխական Դաշնակցություն (ՀՅԴ) կուսակցության երկու պատգամավորներ՝ ասելով, որ հարձակումն իրականացվել է և համապատասխանում է «հասարակության և ազգային գաղափարաբանության համատեքստում»: ՀՅԴ առաջնորդները թեպետ շտապել են իրենց հեռու պահել այս ամենից՝ ասելով, որ պատգամավորների օժանդակությունը բացառապես իրենց անձնական հնարավորությունների շրջանակում է եղել, սակայն հրապարակավ կոչ չեն արել իրենց գործընկերներին ներողություն խնդրել ատելության հիմքով կատարված հանցագործությանն օժանդակելու համար:

Չնայած այն հանգամանքին, որ մեղադրյալները խոստովանել են, որ նրանք հարձակվել են ակումբի վրա, որովհետև գիտեին, որ սեփականատերը լեսբոսի է, նրանց դեմ քրեական գործը հարուցվել է միայն գույքը դիտավորությամբ վնասելու մասով և չի ներառել խտրական շարժառիթները: Իրավապահ մարմինների կողմից դեպքի խտրական շարժառիթների կամ հարձակման բնույթի վերաբերյալ հետաքննության որևէ վկայություն չկա: 2013թ. կեսերին երկու մեղադրյալներն էլ շարունակում են գրավի դիմաց մնալ պայմանական ազատության մեջ, իսկ գործի առթիվ դատաքննություն դեռ չի սկսվել:

ԼԳԲՏԻ անձանց հետ առնչություն ունեցող այլ վայրեր և միջոցառումներ ևս դարձել են թիրախ, և իշխանությունները չեն ապահովել ԼԳԲՏԻ անձանց խոսքի ազատության և խաղաղ հավաքներ անցկացնելու իրավունքների գործադրումը: ԼԳԲՏԻ անձանց պաշտպանները հաղորդել են, որ Երևանում ԼԳԲՏԻ անձանց ընդունող այլ ակումբների վրա ևս նետվել են շշեր և ձվեր:

2012թ. մարտի 21-ին ՄԱԿ-ի կողմից սահմանված «Մշակութային բազմազանության, երկխոսության և զարգացման համաշխարհային օրը» նշելու նպատակով PINK-ի և «Կանանց ռեսուրսների կենտրոնի» համատեղ հովանավորությամբ Երևանում կազմակերպված «Բազմազանության երթ»-ը տապալվել է: «Գոմիկներին՝ Բաքու» և «Հայաստանն առանց գեյերի» ցուցապաստառներով շուրջ 100 բողոքարարներ հարձակվել և վնասվածքներ են հասցրել երթի մասնակիցներին նախքան ոստիկանության միջամտելը՝ վերջիններիս վիրավորելով և սպառնալով: Երթը հարկադրաբար խափանվել է, իսկ Մշակութային բազմազանության օրվա կապակցության մնացած բոլոր միջոցառումները չեղյալ են հայտարարվել, քանի որ ոստիկանությունը չի կարողացել երաշխավորել մասնակիցների անվտանգությունը: Շքերթից ամիսներ անց, մի քանի բողոքարարներ շարունակել են հետապնդել կեսօրվա ճաշին կամ օրվա վերջում PINK-ի գրասենյակը լքող աշխատակիցների: 38

Հայաստանի ունի պարտավորություն ձեռնարկելու հավանական խտրականության շարժառիթները հետաքննելու համար բոլոր անհրաժեշտ քայլերը: Սեռական կողմնորոշման կամ գենդերային ինքնության հատկանիշներով ատելության հողի վրա կատարվող հանցագործությունների դեպքում կարգավորող համապատասխան օրենսդրության բացակայությունը կարող է գործոններից մեկը լինել, որի պարագայում իրավապահ մարմինները և գլխավոր դատախազը չեն կարողանում ապահովել ԼԳԲՏԻ անձանց նկատմամբ կատարված հանցագործությունների համարժեք քննությունը: Մակայն արդարադատության հիմնական խոչընդոտը ոստիկանության, դատախազների և այլ պաշտոնյաների կողմից ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ բացասական կարծրատիպերի

ստեղծումն է: Amnesty International-ը մտահոգված է նաև այն հանգամանքով, որ ոստիկանների և դատախազների համար պատշաճ վերապատրաստման և ուղեցույցների բացակայությունը կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ հանագործության հավանական կողմնակալ շարժառիթներն ուսումնասիրելու ընթացքում: Արդյունքում սեփական սեռական կողմնորոշման կամ գենդերային ինքնության պատճառով թիրախ դարձածներից շատերն այս հանցագործությունների մասին չեն տեղեկացնում ոստիկանությանը՝ մեղավորների թողնելով անպատիժ:

Amnesty International-ը մտահոգված է , որ հայաստանյան իշխանությունները անհրաժեշտ քայլեր չեն ձեռնարկում ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ բռնություններին արձագանքելու և դրանք կանխելու նպատակով, ինչը քրեական արդարադատության համակարգում թերությունների հետևանք է: ԼԳԲՏԻ անձանց բռնություններից պաշտպանելու հարցում Հայաստանի թերացումը գումարվում է ԼԳԲՏԻ անձանց խտրականությունից գերծ մնալու իրավունքի ապահովման հարցում թերացմանը: Հայաստանը միջազգային պարտավորություն ունի պաշտպանելու խտրականությի ան բացառման սկզբունքը և երաշխավորելու, որ բոլոր, այդ թվում՝ ԼԳԲՏԻ անձինք, օրենքի շրջանակներում և փաստացիորեն ստանում են հավասար վերաբերմունք՝ անկախ նրանց սեռական պատկանելությունից կամ գենդերային ինքնությունից:

4. ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Amnesty International-ը կոչ է անում Հայաստանը կառավարությանը.

Խոսքի և հավաքների ազատություն

■ Հարգել և պաշտպանել բոլոր անձանց, այդ թվում՝ պետական իշխանությունները քննադատողների, փոքրամասնությանը հարող կամ քաղաքական և տարբեր հայացքներում և համոզմունքներ ունեցողների, գեյ, լեսբուհի, բիսեքսուալ, տրանսգենդեր և ինտերսեքս (ԼԳԲՏԻ) հանդիսացող անձանց և վերջիններիս հանդեպ կանխակալ մտեցումների դեմ պայքարողների խոսքի ազատության և խաղաղ հավաքների իրավունքները :

Իրավապաշտպաններ և լրագրողներ

■ Հարգել և պաշտպանել իրավապաշտպանների և լրագրողների իրավունքները՝ կատարելու իրենց օրինական աշխատանքն առանց բռնությունների, քրեական հետապնդումների կամ այլ ճնշումների մտավախությամբ:

■ Արագ, արդյունավետ և անկողմնակալ կերպով քննության առնել իրավապաշտպաններին, լրագրողներին և քաղաքացիական հասարակության ակտիվիստների հանդեպ իրագործված բռնությունների կամ սպառնալիքների մասին զեկույցները, բացահայտել հանցագործների և նրան պատժի ենթարկել:

Լեսբուհի, գեյ, բիսեքսուալ, տրանսգենդեր և ինտերսեքս անձանց իրավունքները

■ Միջոցներ ձեռնարկել երաշխավորելու ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ օրենքի շրջանակներում և գործնականորեն խտրականության բացառումը:

■ Ապահովել խտրականության դեմ օրենքի նախագծում սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության, որպես խտրականության արգելված հիմքեր, հստակ ներառումը:

■ Երաշխավորել ՀՀ քրեական օրենսգրքում և համապատասխան օրենսդրական ակտերում անհրաժեշտ փոփոխությունների ներառումը, որպեսզի հանցագործության հետ ուղեկցվող ատելության ցանկացած շարժառիթ, այդ թվում՝ իրական կամ ենթադրյալ սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա, լիովին հաշվի առնվի գործի նախնական քննության և դատաքննության և դատապարտման բոլոր փուլերում:

■ Երաշխավորել, որպեսզի հանցագործության հետ ուղեկցվող ատելության ցանկացած շարժառիթ, այդ թվում՝ իրական կամ ենթադրյալ սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա, արագ, հիմնավոր, արդյունավետ և անկողմնակալ կերպով նախաքննվում են և հաշվի առնվում դատաքննության և դատապարտման ընթացքում:

■ Երաշխավորել պայքար՝ ԼԳԲՏԻ անձանց հանդեպ ատելության հողի վրա կատարվող հանցագործությունների դեմ (այդ թվում՝ խտրական շարժառիթների պատշաճ քննություն) և զոհերի համար արդյունավետ իրավական պաշտպանության միջոցներ:

- Հրապարակավ ճանաչել սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա խտրականության լրջությունը և դրան անդրադառնալու նպատակով համաձայնեցված քայլեր ձեռնարկել:
- Երաշխավորել, որ պեսզի պետական պաշտոնյաները՝ ներառյալ կառավարության ներկայացուցիչները և ընտրված պաշտոնյաները զերծ մնան ԼԳԲՏԻ անձանց հասցեին բացասական արտահայտություններից, ինչը կարող են ուժեղացնել կան սովորական դարձնել խտրականությունը:
- Երաշխավորել, որ պետական պաշտոնյաների կողմից արված խտրականություն պարունակող հայտարարությունները քննության են առնվում և այդ պաշտոնյաները պատճառ կերպով ենթարկվում են կարգապահական կամ դատական պատասխանատվության:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹ Amnesty International-ի հարցազրույցը Հայաստանի Հելսինկյան Ասոցիացիայի նախագահ Միքայել Դանիելյանի հետ, 2013թ. ապրիլ

² Մարդու իրավունքների խորհրդի որոշում թիվ 15/21, Խաղաղ հավաքներ իրականացնելու և միավորումներ կազմելու ազատության իրավունքներ, 2010թ. հոկտեմբեր 6, <http://www.icnl.org/research/resources/dcs/UNHRCResolution.pdf>

³ ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարի և ՅՈՒՆԵՍԿՈ-ի գլխավոր տնօրենի համատեղ ուղերձն արված 2013թ., 2013թ. մայիսի 3, <http://www.un.org/en/events/pressfreedomday/2013/message.shtml>

⁴ Հանդիսադին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1976թ. դեկտեմբերի 7, 1 EHRR 737, պար. 49, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{%22mdocnumber%22:\[%22695376%22\],%22itemid%22:\[%22001-57499%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{%22mdocnumber%22:[%22695376%22],%22itemid%22:[%22001-57499%22]})

⁵ Թունենն ընդդեմ Ավստրալիայի, CCPR/C/50/D/488/1992, ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հանձնաժողով (HRC), 1994թ. ապրիլի 4, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48298b8d2.html>

⁶ CDESCR, Ընդհանուր Մեկնաբանություն No. 14 (2000թ.): Առողջության առավելագույն հասանելի մակարդակի իրավունք (Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր, Հոդված 12), 2000թ. օգոստոսի 11, ՄԱԿ, Doc. E/C.12/2000/4, պար. 18, [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/E.C.12.2000.4.En](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/E.C.12.2000.4.En)

⁷ Սմիթը և Գրեյդին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, nos. 33985/96 and 33986/96, §97, ECHR 1999-VI և Մալգուերո դա Միլվա Մուտան ընդդեմ Պորտուգալիայի, no. 33290/96, §36, ECHR 1999-IX; Մ.Լ.-ն ընդդեմ Ավստրիայի, no. 45330/99, §37, ECHR 2003-I.

⁸ Միասնական աշխատակազմի աշխատանքային փաստաթուղթ: Եվրոպական Հարևանության քաղաքականության իրականացումը Հայաստանում. 2011թ. առաջընթացը և գործողությունների առաջարկություններ. SWD(2013) 79 Բրյուսել, 20.3.2013թ.

⁹ Ռադիո Free Europe, Հայաստան: ՀՀ զինված ուժերում 2011թ. մահվան դեպքերի թիվը նվազել է.

¹⁰ Amnesty International-ի հեռախոսային հարցազրույցը ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակի և Հայաստանի Հելսինկյան Ասամբլեայի հետ, 2012թ. մայիս.

¹¹ Գրաքննության ցուցանիշ/IFEX, “Հեղինակին սպառնում է ազատագրվում գեղարվեստական գրքում բանակի քննադատության համար”, 2012թ. ապրիլի 23, http://www.ifex.org/armenia/2012/04/25/facing_jail_time/

¹² Ա. Քարոլ և Ս.Քուին, Դուրս մղվածները, ԼԳԲՏ անձինք Հայաստանում, ILGA Եվրոպա/COC Նիդերլանդներ, 2009թ., հասանելի է՝ http://www.ilgaeurope.org/home/publications/reports_and_other_materials/%28offset%29/15 (այսուհետ՝ Ա. Քարոլ և Ս.Քուին, Դուրս մղվածները, ԼԳԲՏ անձինք Հայաստանում).

¹³ “МО и Военная прокуратура продолжают оказывать давление на журналистов: ‘Армия в реальности’”, http://www.lin.am/rus/armenia_asociety_15686.html

¹⁴ Ռադիո Ազատություն, “По утверждению правозащитницы, на нее оказывается давление”, 19 January 2012, <http://rus.azatutyun.am/content/article/24456979.html>

¹⁵ Վլադիմիր Գասպարյանի հարցազրույցը “Զինուժ” հեռուստաժրագրին, 2011թ. հոկտեմբերի 15, մեջբերվել է Armenianow.com-ով: Մահվան դեպքեր բանակում. զինծառայողների «ինքնասպանությունները» նոր թափ են հաղորդում զինված ուժերում բարեփոխումներ անցկացնելու պահանջին.

http://armenianow.com/social/human_rights/32429/army_deaths_armenia

տես նաև՝ Հարավային կովկասի իրավապաշտպանների ցանց, Հայաստանում իրավապաշտպանների վիճակը, 2011թ. հունվար– 2012 նոյեմբեր, 2012թ. նոյեմբեր, http://www.pinkarmenia.org/publication/HRD_report_en.pdf

¹⁶ Socioscope հասարակական ուսումնասիրության և խորհրդատվության կենտրոն, ԼԳԲՏ անձանց վերաբերյալ հանրային կարծիքը Երևան, Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում, 2011թ. <http://www.pinkarmenia.org/publication/lgbtsurveyen.pdf>

¹⁷ ՀՀ Սահմանադրություն, Հոդված 14.1.,.

¹⁸ Եվրոպայի Խորհուրդ, Եվրոպայում սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա խտրականությունը, 2011թ. սեպտեմբեր, <http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/report/Part2.pdf>

¹⁹ Լեսբուհի, գեյ , բիսեքսուալ և տրանսգենդեր (ԼԳԲՏ) անձանց իրավունքների խախտումները Հայաստանում. Ստվերային զեկույց, որն ուսումնասիրության է ներկայացվել Մարդու իրավունքների կոմիտեի 105-րդ նիստին, 2012թ. հուլիս, Ժնև, http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/ngos/LGBT_Armenia_HRC105.pdf

²⁰ Լեսբուհի, գեյ , բիսեքսուալ և տրանսգենդեր (ԼԳԲՏ) անձանց իրավունքների խախտումները Հայաստանում. Ստվերային զեկույց 2012թ.,, http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/ngos/LGBT_Armenia_HRC105.pdf; տես նաև՝

ՀՀ-ում մարդու իրավունքների վիճակի մասին շեյխինկյան Ասոցիացիայի հաշվետվությունը, 2011թ., էջ 85 , հասանելի է՝ <http://www.hahr.am/index.php/en/>

²¹ Եվրոպախորհրդի 2012թ. ապրիլի 18 որոշումը՝ ԵՄ-Հայաստան ասոցացման պայմանագրի բանակցություններին ուղղված առաջարկություններով կոչ անելով “ հայկական իշխանությունների ընդունել սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հիման վրա բոլոր ոլորտներում խտրականությունն արգելող օրենսդրություն...”. ԵՄ-Հայաստան Ասոցացման համաձայնագրի բանակցությունները հասանելի են՝ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0128+0+DOC+XML+VO//EN>

²² Amnesty International-ի հարցազրույցը Հայաստանի Հանրային պաշտպանի գրասենյակի ներկայացուցչի հետ 2013թ. ապրիլ, Երևան.

²³ Socioscope հասարակական ուսումնասիրության և խորհրդատվության կենտրոն, ԼԳԲՏ անձանց վերաբերյալ հանրային կարծիքը Երևան, Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում, 2011թ. <http://www.pinkarmenia.org/publication/lgbtsurveyen.pdf>

²⁴ Amnesty International-ի հարցազրույցը Pink Armenia-ի ղեկավարի հետ, 2013թ. ապրիլ, Երևան: Ցուցապաստառների վերաբերյալ հավելյալ տեղեկատվության համար տես <http://abaadblogs.com/?p=31003>

²⁵ Amnesty International-ի հարցազրույցը Pink Armenia-ի ղեկավարի հետ, 2013թ. ապրիլ, Երևան: Տես նաև՝ Գայանե Աբրահամյան, “Հայաստան. Լղողված սահմանագիծ Երևանում աստվերության հողի

վրա հանցագործությունների և “ազգային շահերի” պաշտպանության միջև”.
<http://www.eurasianet.org/node/65436>

²⁵ Գայանե Աբրահամյան, “Հայաստան. Լիզոլված սահմանագիծ Երևանում ատելության հողի վրա հանցագործությունների և “ազգային շահերի” պաշտպանության միջև”.
<http://www.eurasianet.org/node/65436>

²⁶ Amnesty International-ի հարցազրույցը Pink Armenia-ի ղեկավարի հետ, 2013թ. ապրիլ, Երևան: Տես նաև՝ լեսբուհիների, գեյերի, բիսեքսուալների, տրանսգենդերների, կասկածելի երիտասարդների և ուսանողների կազմակերպություն (IGLYO), IGLYO-ն դատապարտում է Հայաստանում ԼԳԲՏՏ մարդկանց հանդեպ ատելության քարոզչությունը, 2011թ., հասանելի է՝
<http://gayarmenia.blogspot.co.uk/2011/06/international-lgbt-student-organisation.html>

²⁷ Amnesty International-ի հարցազրույցը Pink Armenia-ի ղեկավարի հետ, 2013թ. ապրիլ, Երևան.

²⁸ ArmeniaNow.com, «DIY-ի միջադեպը քննարկումների տեղիք է տալիս. Աժ փոխխոսնակն ասում է՝ ատելության հողի վրա կատարված հանցագործությունը «ճիշտ է և արդարացված» 2012 մայիսի 18, http://armenianow.com/society/38162/diy_gay_lesbian_club_bomb_attack_yerevan_reactions

²⁹ ILGA-Եվրոպա, Եվրոպայում լեսբուհի, գեյ, բիսեքսուալ, տրանս և ինտերսեքս մարդկանց մարդու իրավունքների մասին տարեկան վերլուծությունը 2013թ. էջ.48,

<https://dl.dropboxusercontent.com/u/15245131/2013.pdf>

³⁰ Նույն տեղում

³¹ Unzipped: Gay Armenia բլոգը մեջբերում է Արծվիկ Մինասյանի հետ Առավոտ թերթի խմբագրի հեռուստատեսային հարցազրույցը, “ Անպատվող ՀՅԴ Դաշնակցության պատգամավոր Արծվիկ Մինասյանը կոչ է անում պայքարել համասեռամուլների դեմ, որպես ‘ազգային անվտանգության սպառնալիք’”, 2012թ. մայիսի 18, <http://gayarmenia.blogspot.co.uk/2012/05/disgraced-armenia-mp-from-arf.html>

³² ILGA-Եվրոպա, Եվրոպայում լեսբուհի, գեյ, բիսեքսուալ, տրանս և ինտերսեքս անձնանց մարդու իրավունքների իրավիճակի մասին տարեկան վերլուծություն, 2013թ., էջ.48,

<https://dl.dropboxusercontent.com/u/15245131/2013.pdf>

³³ Unzipped: Gay Armenia բլոգ, “ Ինչպես PR ներկայացուցիչը սարքեց Երևանի քաղաքապետի գլխին մի փունջ վիրավորական, հոմոֆոբիկ լեզվով”, 2012թ. փետրվարի 18, <http://gayarmenia.blogspot.co.uk/2012/02/how-pr-reps-failed-yerevan-mayor-with.html>. Տես նաև՝ ILGA-Եվրոպա, Եվրոպայում լեսբուհի, գեյ, բիսեքսուալ, տրանս և ինտերսեքս անձնանց մարդու իրավունքների իրավիճակի մասին տարեկան վերլուծություն, 2013թ. էջ 48,

<https://dl.dropboxusercontent.com/u/15245131/2013.pdf>

³⁴ NEWS.am, “Ժամանակ. Երևանի քաղաքապետն ընդդեմ միասեռականների”, 2011թ. դեկտեմբերի 23, <http://news.am/eng/reviews/2832.html>

³⁵ Amnesty International-ի հարցազրույցը Pink Armenia-ի ղեկավարի հետ, 2013թ. ապրիլ, Երևան:

³⁶ Գայանե Աբրահամյան, “Հայաստան. Լիզոլված սահմանագիծ Երևանում ատելության հողի վրա հանցագործությունների և “ազգային շահերի” պաշտպանության միջև”.
<http://www.eurasianet.org/node/65436>

³⁷ Լեսբուհի, գեյ , բիսեքսուալ և տրանսգենդեր (ԼԳԲՏ) անձանց իրավունքների խախտումները Հայաստանում. Ստվերային զեկույց 2012թ., http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/ngos/LGBT_Armenia_HRC105.pdf; տես նաև Ա. Քարոլ և Ս.Քուին, Դուրս մղվածները, ԼԳԲՏ անձինք Հայաստանում

³⁸ Amnesty International-ի հարցազրույցը Pink Armenia-ի ղեկավարի հետ, 2013թ. ապրիլ, Երևան:

Index: EUR 54/002/2013
oqnuunu 2013

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

www.amnesty.org